

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה ב', 1 יח"ל,

מועד חורף 2013

שאלון: 221,022116

מוגשת על-ידי: רענן נוימרק ואילנית גולדשטיין

מורים להיסטוריה ברשת בתי הספר של יואל גבע

התשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים

בשאלון זה ארבעה פרקים. הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות – שאלה אחת מכל פרק, מביניהן לפחות שתי שאלות הכוללות קטע מקור.

נושא א' - טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה

והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3

שאלה 1- קטע מקור- מדיניות החוץ של גרמניה (1936-1939)

סעיף א'

המובאות מבטאות את השיטות שנקט היטלר במדינות החוץ: **כוחניות, רמיה, חתימה על הסכמים והפרתם:**

- כוחניות:** היטלר אינו מהסס לאיים בשימוש בעוצמתה הצבאית של גרמניה הנאצית להשגת מטרותיו. כאשר החליט לספח את אוסטריה איים היטלר על הקנצלר האוסטרי שבמידה ולא יכניס לממשלתו פעילים נאצים אוסטריים הוא יחריב את וינה. מטרתו הייתה להשתמש באישים אלו כדי לחתור מתוך הממשל האוסטרי נגד ריבונותה של אוסטריה. בקטע נאמר "יום אחד אולי אופיע בן לילה; כמו סופת אביב" – רמז לכוונתו של היטלר לפעול בכוח צבאי נגד אוסטריה אם לא תענה בחיוב לשאיפות הסיפוח שלו. רעיון זה מופיע גם בביטוי "אני נחוש בדעתי שצ'כוסלובקיה תיעלם מן המפה".
- רמיה:** בפרשת חבל הסודטים הוליד היטלר שולל את ראש ממשלת בריטניה. הוא הבטיח לו שתביעותיו מסתכמות בהגנה על זכויות המיעוט הגרמני החי בחבל הסודטים, אך לאחר חתימת הסכם מינכן בו קיבל את האזור שכלל את קווי ההגנה הצ'כים, חידש את תוקפנותו והשתלט על שאר שיטחה של צ'כוסלובקיה. בקטע אומר היטלר לראש הממשלה הבריטי "אם אתה מכיר בעיקרון ההגדרה העצמית לפתרון שאלת הסודטים, אנחנו יכולים לדון איך להוציא את העיקרון

לפועל". לכאורה כך מסתיימות תביעותיו של היטלר, אך בפועל הוא רימה את ראש הממשלה הבריטי וסיפוח האזור היה הצעד הראשון בדרך להשתלטות על צ'כוסלובקיה כולה.

- **חתימה על הסכמים והפרתם:** היטלר פעל להפר באופן שיטתי את כל ההסכמים עליהם חתם והסכמים שנחתמו בטרם הגיע לשלטון דוגמת הסכמי וורסאי. הוא נטע בראשי מעצמות אירופה את התחושה שניתן לסמוך על מילתו ועל ההסכמים עליהם הוא חותם, ואז הפר אותם ללא היסוס. בקטע אומר ראש ממשלת בריטניה על היטלר: "היה לי הרושם שמדובר באדם שאפשר לסמוך עליו לאחר שנתן את דברתו". לא היה דבר רחוק יותר מהאמת במקרה של היטלר וראש ממשלת בריטניה לא השכיל להבין זאת.

סעיף ב'

מדיניות הפיוס היא תגובה של המעצמות הדמוקרטיות באירופה – צרפת ובריטניה שהתבטאה בויתורים ובחוסר תגובה לפעולות התוקפניות של המדינות הטוטליטריות/ מיליטריסטיות (גרמניה הנאצית, איטליה הפאשיסטית ויפן המיליטריסטית). מול מדיניות כוחנית של התפשטות וכיבושים מצד המעצמות העריצות, בוחרת בריטניה וצרפת שלא להגיב בניסיון למנוע פריצתה של מלחמה נוספת באירופה.

הנימוקים של בריטניה לנקוט במדיניות הפיוס:

- **מגמות אנטי-מלחמתיות (פציפיזם)** – במהלך שנות ה-20 שטף את אירופה גל של פציפיזם שהיווה תגובת נגד לתוצאותיה האיומות של מלחמת העולם הראשונה. השירה, הכתיבה והאמנות הדגישו את היותה של המלחמה נוראה ואת המחיר שנדרש לשלם האזרח הקטן עבור שאיפות הגנרלים והפוליטיקאים. (ביטוי למגמה זו ניתן למצוא בהחלטה שקיבלה בתחילת 1933 אגודת הסטודנטים באוניברסיטת אוקספורד בבריטניה ובה נאמר שהסטודנטים יסרבו בכל מקרה לשאת נשק למען המולדת!).
- **השאיפה לצמצם את מרוץ החימוש** – רבים באירופה האמינו שהסיבה לפרוץ מלחמת העולם ה-I הייתה מרוץ החימוש האגרסיבי שהתנהל בין המעצמות. לכן, דגלו מדינאים רבים בפירוק החימוש לשם שמירת השלום באירופה. הבעיה הייתה שבזמן שהמדינות הדמוקרטיות לא התחמשו, החלו המדינות הטוטליטריות (גרמניה הנאצית ואיטליה הפאשיסטית) להתחמש ולהתעצם. רמת החימוש הירודה של בריטניה לא הותירה לה ברירות רבות והיא נאלצה לנקוט במדיניות פייסנית לנוכח ההתעצמות הנאצית.
- **ההסתמכות על חבר הלאומים ורעיון "הביטחון הקיבוצי"** – מדינות אירופה ובראשן בריטניה, ראו בחבר הלאומים – הארגון הבינלאומי שהוקם לאחר מלחמת העולם הראשונה ונועד לפתור סכסוכים בדרכי שלום, אמצעי אמין שניתן לסמוך עליו שיחסל מוקדי סכסוכים באירופה לפני התפרצותם למלחמה כוללת. חבר הלאומים הצליח לפתור מספר סכסוכים קטנים בשנות ה-20 ועובדה זו חיזקה את האמונה בדרך של פשרה ופיוס, מול התוקפנות ההולכת וגוברת מצדן של גרמניה ואיטליה. בנוסף האמינו מדינות אירופה במנגנון "הביטחון הקיבוצי" שנוסד בהסכמי וורסאי. רעיון הביטחון הקיבוצי הניח שיש ביכולתן של קבוצת מדינות לשמור על השלום

באמצעות פעולה מאוחדת נגד התוקפן. רעיון זה היה ישים כל זמן שלא הופיע באירופה מעצמה תוקפנית בעלת עוצמה ניכרת. עם הופעת גרמניה הנאצית בזירה האירופית התברר שרעיון הביטחון הקיבוצי חסר ערך מול תוקפנותו של היטלר.

- **חולשת המשטרים הדמוקרטיים** – בריטניה התמודדה במהלך שנות ה-30 עם בעיות כלכליות וחברתיות קשות. המשבר הכלכלי העולמי שפרץ בתחילת שנות ה-30 גרם לכך שההנהגה הפוליטית בבריטניה הפנתה את מרבית תשומת ליבה לבעיות הפנים, כשמנהיגי המדינה מנסים להימנע ככל יכולתם מהסתבכות צבאית. לכן נקטה בריטניה בעמדה פייסנית שהתבטאה בחוסר תגובה לתוקפנות המשטרים הטוטליטריים ובהפקרת המדינות הקטנות באירופה לחסדי תוקפנות זו.

שאלה 2- האידיאולוגיה הנאצית והצעדים נגד היהודים עם כיבוש פולין

סעיף א'

ייחודה של האנטישמיות הנאצית:

האנטישמיות היא תופעה חברתית שמשמעותה היא שנאת היהודים. תופעת האנטישמיות מוכרת בעולם מאות שנים כאשר האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי היא ייחודית והיא שונה מהאנטישמיות המסורתית והמודרנית.

- **האנטישמיות המסורתית**, אפיינה את שנאת היהודים לאורך ההיסטוריה, והיא כללה שנאת יהודים על רקע שונות דתית תרבותית. כלומר, יהודי מתבולל איננו איום.
- **האנטישמיות המודרנית**, נולדה באמצע/ סוף המאה ה-19 כאשר השנאה כלפי היהודים נבעה מכך שהיהודים נתפסו כקבוצה לאומית כלומר גם אם היהודי כבר התבולל עדיין הופנתה כלפי אנטישמיות משום שהיהודים נתפסו כקבוצה לאומית.

האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי מקורה שונה. האנטישמיות בגלגולה הנאצי מתבססת על **תורת גזע** ועל עקרונות הדרוויניזם החברתי להבדיל מהאנטישמיות המודרנית/מסורתית.

ע"פ האנטישמיות בגלגולה הנאצי **יהודי הוא יהודי באשר הוא יהודי**. כלומר, ליהודי יש תכונות שעוברות בתורשה, עוברות בדם ולכן ע"פ האנטישמיות בגלגולה הנאצי גם אם היהודי ימיר את דתו וגם אם הוא יהיה נאמן לקבוצה לאומית אחרת הוא עדיין יהודי שנושא תכונות גנטיות שליליות.

האנטישמיות בגלגולה הנאצי הייתה שיאה הקיצוני של האידיאולוגיה של היטלר. היטלר הקדיש פרק מיוחד ליהודים בספרו, בו הוא עיצב דימוי שלילי ביותר ליהודים תוך שימוש בדימויים אנטישמיים ידועים מן העבר, שאותם העצים. בספרו הוא העניק לדימוי היהודי מרכזיות חסרת תקדים. היטלר ראה ביהודים גזע נחות, גזע של טפילים שיש להשמידם. אלה טפילים המזהמים את הגזע העליון. הגזענות הביולוגית היא הציר המרכזי שעליו בנויה האידיאולוגיה הנאצית. האנטישמיות המודרנית בגרסתה הנאצית הועלתה לדרגת מדע מוחלט: ההתמקדות אינה עוד בדת היהודית או בתרבות היהודית, אלא במהותו הגזעית של היהודי – תווי פניו, צורת גולגולתו, טיב דמו והגנים שלו. הנאצים גרסו, כי כל ניסיון התבוללות מצד היהודים מרעיל את הגזע הארי מבפנים, ולפיכך יש להילחם

ביהודים המתבוללים ובאלה שהתנצרו. זאת משום שהיהודי מזהם את הגזע העליון בדרך של רמאות: באמצעות נישואי תערובת ויחסי מין.

דימוי היהודי על פי האידיאולוגיה הנאצית

ליהודים יש תכונות **שטניות ומפלצתיות**, ומטרתם היא להשתלט על העולם ע"י הריסתו, אך הם מסווים את מטרתם האמיתית ואת תכונותיהם ה**בוגדניות**. היהודים ממלאים תפקידים בכירים בכלכלת המדינות, בתקשורת, בספרות ובאמנות, וכך **מתכננים להשתלט** על העולם. הנאצים עוד טענו, שהיהודים אינם עם, אלא גזע, והתארגנותם בקהילה דתית היא רק לצורכי נוחיות ודרישת זכויות מממשלות המדינות שבתוכן הם יושבים. היהודים גם אינם מסוגלים להקים מדינה בעצמם, משום שכבר אלפי שנה הם רחוקים מהטבע ומעיסוק בעבודת אדמה. הם כלל לא יודעים לייצר ולעבוד, אלא הם **מוצצי דם וטפילים** הנשענים על חברה אחרת, על תרבות אחרת. הם גם מנסים להיראות כמו העמים מסביבם בלבוש ובשפה – הם מחקים את הגויים, ולכן הם חיים כמו קופים שצריכים להרחיקם מן החברה. היטלר קרא לגרמנים בספרו "מיין קאמפף": "...אל תדמו בנפשכם כי תצליחו להילחם בשחפת הגזע בלי להבטיח שהעם הגרמני יהיה נקי מהחייזק נושא מחלה זו. השפעותיה של היהדות לא יחלפו לעולם, והרעלת העם הגרמני לא תיפסק, כל עוד לא יסולק מגופנו מחולל ה**נגע - היהודי**". מכאן המסקנה שהגזע הארי, בתוקף תפקידו כיוצר התרבות האנושית, חייב לצאת למלחמת חורמה בגזע היהודי ה**ורס התרבות** ולהשמידו.

סעיף ב'

הצעדים העיקריים שנוקטים הנאצים כנגד היהודים עד לריכוזם בגטאות:

- **ריכוז ובידוד:** מיד עם הכיבוש הנאצי את פולין הטילו הגרמנים שורת גזירות ותקנות שנועדו ליצור הפרדה בין האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה הפולנית המקומית. כל יהודי מגיל 10 חויב לסמן את בגדיו העליונים בסרט לבן עם מגן דוד כחול, או טלאי צהוב. על היהודים נאסר לעזוב את מקום מגוריהם ללא רשות. צו נוסף הורה לסמן חנויות ובתי עסק יהודים. הכניסה לרחובות מסוימים בערים והשימוש ברכבות נאסרו על היהודים ללא קבלת היתר מיוחד וחופש התנועה של היהודים הוגבל באופן קיצוני. גזירות ותקנות אלה הביאו לריכוז ובידוד היהודים בפולין עוד טרם החל תהליך הגטואיזציה.
- **הרס בסיס הקיום הכלכלי:** עם הכיבוש הנאצי את פולין, עוד טרם החל תהליך הגטואיזציה, חלה פגיעה בכלכלת היהודים בפולין. הפגיעה הכלכלית כללה: תהליך החרמה של מפעלים ובתי עסק יהודים. בתחילה החרמו הגרמנים מפעלים ועסקים יהודים גדולים ובידי היהודים נותרו רק חנויות קטנות, לרוב חנויות מכולת ובתי מלאכה זעירים. דירותיהם של יהודים עמידים נלקחו מהם על תכולתם. על היהודים נאסר להחזיק סכומי כסף גדולים, חשבונות הבנקים שלהם הוקפאו והותר להם למשוך רק סכום זעיר מידי שבוע, סכום שלא אפשר כל פעילות כלכלית. בנוסף הוחרמו סחורות ודברי ערך מבתים וממחסנים.
- **ניצול/ שימוש בכוח העבודה היהודי:** כבר בימים הראשונים לכיבוש הנאצי בפולין החלו הגרמנים לחטוף יהודים מרחובות הערים לעבודות כפיה כגון: סחיבת משאות, עבודות שירות

במחנות הצבאיים ופינוי הרחובות מההריסות שנערמו בהם בימי ההפצצות בפולין. עם הקמתו של "המנהל הכללי" פורסמה הוראה שכל הגברים היהודים בגיל העבודה חייבים לצאת לעבודות כפייה ועל בסיס הוראה זו החל שילוח יהודים למחנות עבודה. התנאים הקשים ששררו במחנות העבודה מבחינת מזון ותברואה גרמו להתשת הכוחות, לפריצת מגפות ולתמותה רבה בקרב היהודים עוד טרם החל תהליך הגטואיזציה.

- **פגיעה בכל מסגרת תרבותית – חינוכית:** אחת התקנות שפורסמה זמן קצר לאחר הכיבוש הנאצי של פולין הכריזה על סגירת מערכת החינוך היהודית. המורים, הילדים והנוער מצאו עצמם ללא מסגרת חינוכית שיכולה הייתה לשמש בתקופה קשה זו בסיס תמיכה ועוגן נפשי. בנוסף, אסרה תקנה נוספת על היהודים להתפלל בציבור. תקנות אלה תרמו לבידוד היהודים, לערעור מסגרות החיים הרגילות ותחושות של השפלה וחרדה.

מטרות הנאצים בצעדים אלה:

הנאצים שואפים ליישם את רעיון האנטישמיות ורעיון הסדר החדש. הגרמנים שואפים לערער את בסיס הקיום היהודי בפולין. מטרת הנאצים הייתה לרכז ולבודד את יהודי פולין, לפגוע בהם מבחינה כלכלית, לנצל אותם ככוח עבודה, לנצל את רכושם, להשפיל ולפגוע בכל מסגרת חינוכית תרבותית של הקהילה היהודית.

שאלה 3- ביסוס המשטר הנאצי והמדיניות כלפי היהודים

סעיף א'

הגורמים שאפשרו את התאוששותה הכלכלית של גרמניה הנאצית:

- **שוד הרכוש היהודי:** במחצית השנייה של 1933 החלו הנאצים בתהליך ה"אריזציה" – גזל רכוש יהודי והעברתו לידיים אריות. מ-1937 הונהגה בגרמניה מדיניות ברורה של "כלכלה נקיייה מיהודים". במסגרת תהליך האריזציה נגזל רכוש בהיקף עצום מיהודי גרמניה, רכוש ששימש להאצת השיקום הכלכלי. לאחר פוגרום "ליל הבדולח" (נובמבר 1938) הוטל על יהודי גרמניה קנס בסכום עצום של מיליארד מארק, קנס שלפי הערכה היה כרבע מרכושם של יהודי גרמניה באותה העת. גם סכום עצום זה שימש לשיקום הכלכלה הגרמנית. בנוסף, נגזל רכוש בהיקף עצום מיהודי אוסטריה וצ'כוסלובקיה כאשר סיפחו הנאצים את אוסטריה והשתלטו על צ'כוסלובקיה.
- **מדיניות אינפלציונית:** עם עליית הנאצים לשלטון מונה הד"ר היילמארשאכט להוביל את המדיניות הכלכלית הנאצית. שאכט, גאון כלכלי, הפעיל את מכבשי הדפוס והדפיס שטרות כסף למימון השלבים הראשונים בהתאוששותה של גרמניה. בהמשך יזם הדפסת שטרי ערבות (שטרי ה"מאפוי") שאותם הפיץ הבנק המרכזי והמדינה הייתה ערבה להם. שטרות אלו נועדו לתשלום ליצרני הנשק והיוו למעשה דרך עקיפה להדפסת כסף.
- **סיפוח שטחים:** זמן קצר לאחר עליית הנאצים לשלטון החל היטלר להוביל מדיניות חוץ תוקפנית של השתלטות על שטחים. ב-1935 הוחזר חבל הסאר עתיר המשאבים לגרמניה, לאחר שנלקח ממנה בהסכמי וורסאי. גם סיפוח אוסטריה (1938) והשתלטות על צ'כוסלובקיה העניקו

לגרמניה תוספת משאבים משמעותית. סיפור אוסטריה העניק לגרמניה עתודות משמעותיות של זהב, מטבע חוץ וחומרי גלם חשובים כמו מרבצי ברזל ומגנזיום. בצ'כוסלובקיה השתלטו הנאצים על מפעלי הנשק ועל עתודות חומרי גלם (פחם, ברזל, פלדה וכימיקלים). כך נמשך השגשוג הכלכלי של גרמניה הנאצית כשהוא ניזון ממגמות ההתפשטות הטריטוריאליות של היטלר.

סעיף ב'

הצג שניים מהצעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים בשנת 1938:

- התקנה להוספת השמות "שרה" ו"ישראל"** - באוגוסט 1938 פרסמו הנאצים תקנה לפיה צריכים כל הגברים היהודים להוסיף במסמכי הזיהוי שלהם את השם "ישראל" והנשים היהודיות את השם "שרה". הדרכונים היהודים סומנו באות J. (הערה: פעולה זו היא חלק מתהליך ה"דה-הומניזציה" של היהודים. הכללת כל הגברים במונח "ישראל" וכל הנשים במונח "שרה" מבטלת את זהותו הייחודית של האדם המתבטאת בשמו הפרטי).
- עידוד הגירת יהודים מגרמניה** - ב-1938 החלה להתגבש בגרמניה מדיניות רשמית של הגירה כפויה של היהודים. מטרתם העיקרית של הנאצים בשלב זה הייתה לגרום להגירה המונית של היהודים מגרמניה. מדיניות זו נשענה על הנחת ה-SS שיש להפעיל אמצעי כוח משטרתיים אכזריים כדי להכריח את היהודים להגר. מדיניות עידוד ההגירה נמשכה עד לשלבים הראשונים במלחמת העולם השנייה. בתקופה זו נחשבה החתירה לטיהור גרמניה מיהודים לפתרון הרצוי של "השאלה היהודית".
- גירוש זבונשין**: בסוף אוקטובר 1938, הגיעה לשיאה הברוטאלי מדיניות ההגירה הכפויה של יהודי גרמניה. הנאצים החליטו לגרש בכפייה אלפי יהודים שחיו בגרמניה והיו בעלי דרכונים פולנים. היהודים נעצרו באישון לילה או שנלקחו במפתיע ממקום עבודתם והובלו ברכבות סגורות לעיר הגבול זבונשין כאשר הם מורשים לקחת עימם 10 מארקים בלבד. כיוון שהיו חסרי רכוש, התקשו היהודים להגיע למקומות בתוך פולין ורובם נתקעו בעיירת הגבול זבונשין בחורף הפולני. אחת המשפחות שגורשה לזבונשין הייתה משפחת גרינשפן מהעיר הנובר שבגרמניה. בנם, הרשל גרינשפן, ירה בנקמה על גירוש הוריו בדיפלומט גרמני בשגרירות גרמניה בפריז והרגו. ההתנקשות שימשה עילה לפרוץ "ליל הבדולח". פרשת זבונשין הייתה סמל לנחרצות הנאצית הגוברת לגרש יהודים בכוח מגרמניה. משום כך מהווה פרשה זו את שיא גישת הגירוש, אף כי הגירוש נמשכו גם לאחריה.
- פוגרום "ליל הבדולח" 9-10/11/1938** ההתנקשות בחיי מזכיר השגרירות הגרמנית בפריז שימשה עילה לפוגרום רחב היקף שנערך בכל רחבי גרמניה. את הפוגרום יזם יוזף גבלס, שר התעמולה הנאצי, בהסכמת היטלר. רשמית טענו ראשי הממשל הנאצי שהפוגרום היה תגובה ספונטאנית של הציבור הגרמני למעשה ההתנקשות אך העדויות שבידינו מצביעות על כך שהנאצים התכוונו לפוגרום מבעוד מועד וחיכו לשעת כושר לביצועו. בלילה שבין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938 פשטו יחידות נאציות יחד עם המון משולהב על מבנים יהודיים, תקפו יהודים, שרפו בתי כנסת, ובזזו חנויות ורכוש יהודי. ההשתוללות נמשכה באין מפריע למעלה מ-48 שעות.

תוצאות ליל הבדולח - בפוגרום "ליל הבדולח" הוצתו ונהרסו למעלה מ-1000 בתי כנסת ברחבי גרמניה, נשדדו ונשרפו כ-800 חנויות בבעלות יהודית ומאות דירות נהרסו או ניזוקו. השם "ליל הבדולח" הוענק לפוגרום בגלל הזכוכיות המנופצות של בתי הכנסת והחנויות היהודיות (שנצצו כמו בדולח). בפוגרום נרצחו 91 יהודים וכ-30,000 נעצרו ושולחו למחנות ריכוז. בעקבות ליל הבדולח הטילו השלטונות הנאציים קנס בסך מיליארד מארק על יהודי גרמניה, בטענה שהיהודים אחראים לנזק שנגרם בליל הבדולח ועליהם לפצות את גרמניה על כך. מעריכים שהקנס היה כרבע מרכושם של יהודי גרמניה באותה עת. למחרת הפוגרום נתפסו בידי הגסטאפו המשרדים של מרבית המוסדות היהודיים בגרמניה. זו הייתה מכה קשה לתשתית הקהילתית החברתית והתרבותית שסייעה עד אז להשרדות היהודים בגרמניה. בעקבות ליל הבדולח התרחבו הצעדים שנועדו לעודד הגירה כפויה של יהודים מגרמניה ובחודש ינואר 1939 הוקמה "הרשות המרכזית של הרייך להגירת יהודים" שמטרתה הייתה ליישם הגירה יהודית מגרמניה בכל מחיר ובכל האמצעים.

הסבר במה צעדים אלה מבטאים חרפה במדיניות הנאצים כלפי היהודים:

המדיניות הנאצית האנטי-יהודית שהלכה והסלימה הגיעה לשיאה בשנת 1938. הצעדים שנקטו הנאצים בשנה זו מהווים נקודת מפנה במצבם של יהודי גרמניה. לראשונה מופעלת אלימות פיזית בקנה מידה נרחב נגד יהודי גרמניה. עשרות יהודים נרצחים ומאות נפצעים. בנוסף, מדיניות ההגירה הכפויה גרמה לבריחתם המבוהלת של עשרות אלפי יהודים מגרמניה, במרבית המקרים ללא רכושם שנתר מאחור בשל האצת האריזציה.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 4-6

שאלה 4- קטע מקור- ועידת ואנזה

סעיף א'

על-פי הקטע, גורמים לכינוס ועידת ואנזה:

- **לידע ולעדכן**- בתחילת הדברים היידריך מיידע את הנוכחים על תחילת ביצוע תוכנית הפיתרון הסופי ומיידע את הנוכחים על מינויו כממונה על הכנת תוכנית ביצוע הפיתרון הסופי.
- **להגביר את התיאום ושיתוף פעולה**: בוועידה השתתפו 15 נציגים, ראשי ה-S.S והמפלגה הנאצית, בעלי תפקידים מהדרג ה**ביצועי** – מנכ"לים של משרדים ממשלתיים ובהם משרד הפנים, משרד המשפטים, משרד החוץ, משרד התחבורה, נציגים מהמשרד לענייני גזע ומשרדים נוספים. בין המשתתפים היה גם אדולף אייכמן, מראשי ה-S.S. ועידת ואנזה כונסה במטרה להגביר את התיאום ושיתוף הפעולה בין הגורמים הביצועיים השונים ברייך הנוגעים לביצוע "הפיתרון הסופי". מטרה זו באה לידי ביטוי בקטע במילים: "...הדבר מחייב דיון משותף מוקדם של כל המוסדות המרכזיים המעורבים במישרין בשאלות אלה, למען תיאום קווי הפעולה".

- להציג את הטוטליות של הביצוע הפיתרון הסופי. להציג את מטרת התוכנית כהשמדה טוטאלית של היהודים ללא הגבלה גיאוגרפית. "מבלי להתחשב בגבולות גיאוגרפיים".

סעיף ב'

שני נושאים שעלו בוועידת ואנזה:

- **הוועידה נפתחה בעדכון וסקירה שנתן הייזריך על המדיניות הנאצית בשאלת היהודים.** בפתיחת הדברים הציג הייזריך את החלטתו של היטלר בדבר "הפתרון הסופי" והתייחס לצעדים שנעשו עד כה בנוגע ל"טיפול ביהודים".
- **סקירה על מספר היהודים המיועדים להשמדה –** בוועידה הוצגה טבלה שסקרה את מספרי היהודים באירופה המועמדים להשמדה. בטבלה נכללו 11 מיליון יהודים והיא כללה גם יהודים ממדינות ניטרליות (שוויץ שבדיה), יהודים ממדינות גרורות (הונגריה, רומניה) ויהודים ממדינות שעדיין לא נכבשו (בריטניה).
- **ארגון המשלוחים למחנות –** בוועידה ניתנו הנחיות ביחס לדרכי הביצוע של "הפתרון הסופי". הוחלט שרצח היהודים יתחיל בגטאות שבאזור פולין שם מרוכזים כבר (בגטאות) למעלה מ-2 מיליון יהודים. נקבע שהיהודים יפנו ממערב למזרח באמצעות רכבות ותהליך הפינוי יהיה באחריות ה-S.S. בנוסף, נאמר כי בעת הפינוי למזרח ניתן לעשות שימוש בגברים יהודים הכשירים לעבודות פיסיות קשות ובדרך זו היהודים יתמעטו גם באופן טבעי.
- **דיון בבעיות מיוחדות –** בוועידה דנו בבעיות מיוחדות כמו גורלם של צאצאים מנישואי תערובת.

ביטויי ההקצנה בוועידת ואנזה:

ועידת ואנזה מבטאת הקצנה ביחס כלפי היהודים.

- **לפני הוועידה** התקיימה השמדה של יהודים בברית המועצות בירי בבורות והתקיים ניסוי להשמדה באמצעות משאיות גז במחנה חלמנו. שיטות הרצח לפני הוועידה היו יקרות יחסית ונתפסו על ידי הנאצים כלא יעילות. **לאחר הוועידה** החלה השמדה רחבה יותר של היהודים. לא רק יהודי ברית המועצות אלא השמדה טוטאלית של יהודים באירופה ובאזור הכיבוש הנאצי. **בנוסף**, תהליך ההשמדה התייעל. לאחר הוועידה הוקמו מחנות ההשמדה בהם תאי גזים ומשרפות, יהודים הובלו אל המחנות ברכבות וקצב ההשמדה היה מהיר יותר ותהליך הביצוע היה יעיל יותר. לאחר הוועידה מתחיל "מבצע ריינהארד" להשמדת יהודי פולין במחנות בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה וממשיכה ההשמדה של כלל היהודים גם במידאנק ואושוויץ בירנאו.
 - הוועידה מביאה לידי ביטוי את הטוטליות שבביצוע הפיתרון הסופי ובכך מבטאת הקצנה ביחס כלפי היהודים:
- בוועידה יש **אזכור לביטוי "מבלי להתחשב בגבולות הגיאוגרפיים"**. ביטוי זה מבטא את כוונת הנאצים להשמיד את כלל היהודים באופן טוטאלי.

○ **בועידה הוצגה טבלה מספרית מפורטת של יהודים המיועדים להשמדה.** הטבלה כללה 11 מיליון יהודים ואת ארצות מושבם. הטוטליות באה לידי ביטוי בפרוט נתוני הטבלה אשר כלל:

- פרוט על 200 יהודי אלבניה, הכללתם בסקירה מעידה על רצון הנאצים להגיע אל אחרון היהודים.
- יהודים מארצות ניטרליות כמו שוויץ, שבדיה וטורקיה כמועמדים להשמדה.
- יהודים ממדינות גרורות כרומניה, הונגריה, בולגריה.
- יהודים ממדינות שטרם נכבשו (בריטניה).
- הטבלה כוללת את יהודי צרפת ויהודי ארצות צפון אפריקה שבשליטת צרפת.

שאלה 5 – היהודים בגטאות בזמן ביצוע "הפתרון הסופי"

סעיף א'

הגורמים לכך שהיהודים התקשו להבין שהנאצים מבצעים השמדה טוטאלית הם:

- הנאצים שמרו על תוכנית ביצוע הפיתרון הסודי כסוד.
- הנאצים נהגו בשיטה של הטעיית היהודים. הנאצים טענו כי היהודים נשלחים מזרחה אל מחנות עבודה.
- הגירויים למחנות ההשמדה התבצעו בשלבים (אקציות). לכן, היהודים התקשו להבין את מטרת הגירוש- השמדה טוטאלית.
- הנאצים שכנעו את היהודים לשלוח מכתבים שקריים עם הגיעם למחנה ההשמדה על כך שמצבם טוב.
- היהודים חיו בתוך הגטו ומעט מאוד מידע הגיע מן החוץ על כן הם התקשו להבין כי מדובר בהשמדה טוטאלית.
- היהודים היו במצב שבו קשה לאדם במצוקה להכיל את הידיעה כי מותו ודאי וכי גורלו זהה לגורל כלל העם היהודי. אדם שפוי לא יעלה על דעתו את התוכנית השטנית של הנאצים.
- בעיית פרספקטיבה היסטורית- היהודים היו בתוך הקלחת, בכאוס, בתנאים קשים, בחוסר ידיעה. גם הגיעו שברי ידיעות, ליהודים לא הייתה כל יכולת להבין את מיידי תוכנית הנאצים.

סעיף ב'

שניים מהלבטים של המורדים בגטאות:

- **קושי בקביעת העיתוי למרד** – המורדים ידעו כי קיום מרידה תוביל לתגובה חריפה מצד הנאצים עד כדי השמדת תושבי הגטו. לכן, לצעירים היה ברור שיש לקיים את המרידה ברגע האחרון, כאשר לא נותר כל סיכוי וספק שהנאצים עומדים להשמיד את יושבי הגטו. הקושי הרב היה, לקבוע ולקחת אחריות על השאלה "מתי נגמרו כל הסיכויים?" כלומר, קיימת הייתה דילמת קביעת עיתוי המרד. נחמד כי על כל זה הייתה תמיד התחושה כי עוד מעט הצבא האדום יגיע וישחרר את הגטו, ולכן, הייתה המחשבה שאולי כדאי לא למרוד ולמשוך זמן עד השחרור המיוחל.

- **השאלה האם למרוד בתוך הגטו או מחוץ לגטו** – השאלה המוסרית הייתה כיצד נכון יותר למרוד. היו שטענו שיש לצאת מהגטו ולהצטרף לפרטיזנים ביערות ומשם להלחם בגרמנים. לטענתם- מרידה מחוץ לגטו עשויה להיות יעילה יותר ופחות מסוכנת ליושבי הגטו. מנגד, היו שטענו שיש להישאר בגטו למרוד מתוכו. לטענתם- היציאה מהגטו ומרידה לצד הפרטיזנים, תגרור עונש כבד על יושבי הגטו ואין זה מוסרי לנהוג כך. בנוסף, בלחימה מחוץ לגטו, תהיה הפקרה של המשפחות והלחימה תהיה ללא כבוד לאומי שהיא אחת המטרות של המרד.

- מטרות המרד בגטאות**: המורדים בגטאות הציבו לעצמם מטרות ריאליות. כלומר, הם לא נלחמו מתוך אשליה. הם לא שאפו לנצח את המלחמה ואת הנאצים והם הבינו את מגבלת הכוח שלהם. הצעירים הציבו לעצמם מטרות ריאליות ששיקפו את תפיסת עולמם והן:
 - **לשמש אות ומופת לדורות הבאים** – הצעירים שאפו להשאיר חותם היסטורי ולהשאיר אחריהם מסר של לוחמים. מרדכי אנילביץ', שהיה ראש מרד גטו וארשה, אמר כי הלחימה היא "למען שלוש שורות בהיסטוריה". לצעירים היה חשוב להותיר מורשת של יהודי לוחם ולא כנוע.
 - **השאיפה לנקום ולמות בכבוד** – מניע זה בא לביטוי בכרוז של אבא קובנר, שהתפרסם בגטו וילנה וקרא ליהודים "לא ללכת כצאן לטבח". עבור הצעירים זו הייתה מטרה מספקת לנקום בגרמנים ולמות בכבוד.
 - **השראה** – המורדים בגטאות קיוו שהמרד ישמש השראה לבני נוער בגטאות נוספים למרוד בצורה הנאצי.
 - **פגיעה במכונת ההשמדה הגרמנית** – המורדים קיוו שהמרד יחבל באקציה האחרונה שמטרתה לחסל את הגטו ולשלוח את יושביו להשמדה.

שאלה 6- סיום המלחמה באירופה ובמזרח הרחוק

סעיף א'

הביטוי "**צעדות המוות**" מציין תופעה שהתרחשה בשטחי הכיבוש הנאצי במלחמת העולם השנייה, אך בסופה קיבלה ממדים מפלצתיים והייתה לשלב האחרון ב"פתרון הסופי". המושג מבטא הובלת שיירות אסירים ממחנות ריכוז או גטאות תחת משמר כבד למרחקים גדולים תוך התעללות בלתי פוסקת ורצח המוני של הצועדים בידי השומרים המלווים.

בשלב האחרון של המלחמה, כאשר התקדמו הרוסים ממזרח לכוון גרמניה, החליטו הנאצים לפנות את היהודים ממחנות הריכוז וההשמדה ומהגטאות לכיוון גרמניה. הם הצעידו אלפי גברים ונשים בשיירות ארוכות כשהם מתעללים בצועדים שהיו ברובם במצב גופני גרוע, תשושים ועל סף אפיסת כוחות, לאחר חודשים רבים של שהייה בתנאים נוראיים במחנות הריכוז וההשמדה ובגטאות. האסירים הוצעו עשרות קילומטרים ביום ללא מזון ומים ובלבוש שלא התאים לחורף הקר. פינוי המחנות וצעדות המוות נמשכו עד ליום כניעתה של גרמניה הנאצית. הערכות שונות אומדות את

מספר הנספים בצעדות המוות מקיץ 1944 ועד לתום המלחמה ב-200 עד 250 אלף בני אדם. כרבע עד שליש ממספר הנספים היו יהודים, והשאר בני לאומים שונים ובהם רוסים ופולנים.

מטרותיהן של צעדות המוות:

- **הרצון לנצל את כוח העבודה היהודי:** בשלבים הסופיים של המלחמה הפך מצבם של הגרמנים נואש והם שיוועו לידיים עובדות לטובת המאמץ המלחמתי. אחת ההנחות היא שהאסירים הוצעו לכיוון גרמניה במטרה לנצל אותם ככוח עבודה במפעלי החימוש.
- **המשך ההרג ההמוני של היהודים לנוכח התפוררות מערכת ההשמדה:** אחד ההסברים לצעדות המוות הוא שהתקדמות הצבא האדום ושחרור מחנות ההשמדה לא אפשרו לנאצים להמשיך ברצח השיטתי של היהודים, והובלתם בצעדות המוות נועדה לחסל את שארית הניצולים. בהתאם לגישה זו האנטישמיות הנאצית הארסית עודדה את דרגי הביצוע להמשיך לרצוח יהודים גם כשמכונת ההשמדה המשומנת חדלה לתפקד לנוכח התקדמות הצבא האדום.
- **הרצון למנוע ניצולים שידווחו על הזוועות:** אחת ההשערות להובלת אסירי מחנות הריכוז, ההשמדה והגטאות בצעדות המוות היא רצונם של הגרמנים למנוע מהניצולים לספר על הזוועות שעברו לבעלות הברית המנצחות. במהלך המלחמה הזהירו בעלות הברית את הנאצים שבבוא הניצחון הם יעמידו לדין את האחראיים לפשעים האיומים שהתחוללו במהלכה. בנסיבות אלו נועדו צעדות המוות לטשטש את העדויות האחרונות שנותרו לזוועות המשטר הנאצי.
- **הרצון להשתמש בצועדים כקלפי מיקוח במשא-ומתן מול בעלות הברית:** בשלבים האחרונים של המלחמה ניסה ראש ה-S.S היינריך הימלר ליזום משא ומתן לכניעת גרמניה עם בעלות הברית. קיימת טענה שהימלר הבין שהמלחמה אבודה ולכן הורה להוציא את האסירים מהמחנות ולהצעים לכיוון גרמניה במטרה לעשות בהם שימוש כבני ערובה במשא-ומתן עתידי עם בעלות הברית.

סעיף ב'

השיקולים של נשיא ארצות-הברית להטיל את פצצות האטום על הירושימה ונגסקי:

- **הרצון לחסוך בחיי אדם:** האמריקאים העריכו שפלישה פיסית לאיים היפניים וכיבוש יפן יעלו בחייהם של למעלה ממיליון יפנים וכרבע מליון חיילים אמריקאים. לטענת האמריקאים הטלת פצצות האטום חסכה חיי אדם רבים והביאה לסיומה המידי של המלחמה.
- **הרצון להרתיע את ברית-המועצות:** קיימת טענה שאחד השיקולים שהניעו את ארה"ב להטיל את פצצות האטום על ערי יפן היה הרצון להרתיע את ברה"מ. לקראת סיום מלחמת העולם השנייה החלו להופיע סימנים של חיכוכים ועוינות בין שתי בעלות הברית הגדולות: ארה"ב וברה"מ, ששיתפו ביניהן פעולה בהכנעת גרמניה הנאצית. בסיום המלחמה, שולטת ברה"מ בכל הארצות במרכז ובמזרח אירופה ששחררו מהכיבוש הנאצי. האמריקאים חששו מהשתלטות רוסית על מערב אירופה, בייחוד לנוכח העובדה שמיד עם סיום המלחמה באירופה החלו האמריקאים לפרק את צבאם ביבשת ולהחזירו הביתה, בזמן שהרוסים ממשיכים להחזיק צבא המונה מיליוני חיילים. האמריקאים, שחששו מעוצמת הצבא הרוסי

באירופה רצו להרתיע את ברה"מ מהשתלטות על מערב אירופה ולכן הטילו את פצצות האטום על ערי יפן במטרה להמחיש את עוצמתו ההרסנית של הנשק החדש.

- **הדינאמיקה של הפרויקט:** ארה"ב השקיעה בפרויקט פיתוח פצצת האטום ("פרויקט מנהטן") משאבים כלכליים ואנושיים עצומים, ללא תקדים בהיסטוריה. כאשר הבשיל כל המאמץ האדיר הזה לכדי התכנות מבצעית והאמריקאים ביצעו ניסוי מוצלח של הפצצה הם רצו לנצל את ההשקעה האדירה בפרויקט ולכן הטילו את פצצות האטום.

התוצאות וההשפעות של הטלת הפצצות על יפן ועל היחסים בין המעצמות:

- בעקבות הטלת פצצות האטום על ערי יפן, נכנעה יפן לכוחות ארצות-הברית. שבוע ימים לאחר הטלת פצצת האטום על נגסאקי נחתם על סיפון אוניית מלחמה אמריקאית הסכם הכניעה של יפן לארה"ב.
- בעקבות הטלת פצצות האטום על ערי יפן נחרבו הירושימה ונגסאקי עד היסוד, נהרגו כ-120 אלף יפניים ומאות אלפים נפצעו.
- הטלת פצצות האטום על ערי יפן הכניסה את האנושות לעידן הגרעיני. שנים ספורות לאחר הטלת פצצות האטום על יפן השיגה גם ברה"מ יכולת גרעינית והעולם נכנס לעידן "המלחמה הקרה" שבוהיתה בכוחן של מספר מדינות יכולת גרעינית המסוגלת לחסל את המין האנושי.

נושא ב' - בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק שלישי

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 7-9

שאלה 7 - קטע מקור - עמדות בריטניה וארצות הברית בשאלת העקורים וארץ-ישראל סעיף א'

ציפיות היישוב היהודי מבריטניה בשאלת העקורים וארץ ישראל:

במהלך מלחמת העולם השנייה היישוב היהודי שיתף פעולה עם בריטניה. לכן, היישוב היהודי ציפה כי בתום המלחמה הבריטים ייסוגו ממדיניות הספר הלבן השלישי. הבריטים יבטלו את איסור העלייה לארץ ויאפשרו ליהודים העקורים לעלות לארץ ישראל. כמו כן, היישוב היהודי ציפה כי הבריטים יאפשרו ליהודים להקים מדינה עצמאית.

על פי הקריקטורה, היישוב היהודי התאכזב ממדיניות הבריטים מהסיבות הבאות:

נוכח חשיפת ממדי אסון השואה ומצוקת הניצולים, הישוב היהודי ציפה כי ממשלת בריטניה תשנה את מדיניותה ותבטל את חוקי הספר הלבן השלישי ובכך תאפשר ליהודים לעלות ולהקים בית בארץ ישראל. אבל, למרות הציפייה, הבריטים ממשיכים במדיניות הספר הלבן השלישי ואוסרים על עליה לארץ. הקריקטורה מציגה סירה קטנה המייצגת סירה של עולים יהודים, מספרם מועט, חלשים ולא

מזיקים הרוצה להגיע לחופי ארץ ישראל אך נתקלת בספינות קרב ומטוסי קרב בריטים המונעים מהיהודים להגיע אל הארץ.

סעיף ב'

עמדת ארה"ב בשאלת העקורים ושאלת ארץ ישראל כפי שבאה לידי ביטוי בדוח הריסון:

לאחר מלחמת העולם השנייה רוכזו המוני יהודים עקורים, שארית הפליטה, במחנות בגרמניה, מחנות שהיו באחריות ארה"ב. באוגוסט 1945, נשלח ארל הריסון, משפטן, על ידי נשיא ארה"ב לבחון את בעיית היהודים העקורים על אדמת אירופה. ארל הריסון בדק וחבר דוח על מצב העקורים במחנות, דוח המכונה דוח הריסון. דוח הריסון הצביע על ליקויים חמורים במחנות העקורים וביחס הצבא האמריקני אל העקורים היהודים-שארית הפליטה". כך לדוגמה דיווח הריסון כי במחנות העקורים ישבו ניצולי שואה יחד עם רודפיהם. ביקורת נוספת הייתה כלפי הגידור והשמירה החמורים על מחנות העקורים ועל צפיפות בלתי נסבלת בתוך המחנות. בדוח, שהוגש לטרומן, נשיא ארה"ב, נאמר כי עבור היהודים, המחנות אינם שונים מהמחנות הנאציים חוץ מהעובדה שאין הורגים אותם.

דוח הריסון מבטא עמדה תומכת של ארה"ב בשאלת העקורים. הנשיא טרומן הסכים עם המלצות הדוח משיקולים הומניטאריים והציע לבריטים את תוכנית ה-100 אלף. היינו, ארה"ב מבקשת מבריטניה לקלוט 100 אלף יהודים עקורים בארץ ישראל ואף בוחנת אפשרות לקליטת יהודים בארה"ב.

עמדת ארה"ב בשאלת העקורים ושאלת ארץ-ישראל כפי שבאה לידי ביטוי בוועדה האנגלו-

אמריקאית:

לאחר שבריטניה דחתה את הצעת טרומן להעלות מיידית 100 אלף פליטים יהודים לארץ ישראל, בריטניה הציעה להקים ועדת חקירה משותפת אנגלו- אמריקאית כדי לדון בבעיית היהודים במחנות העקורים.

הוועדה האנגלו- אמריקאית היא ועדת חקירה משותפת לבריטים ולאמריקאים. בוועדה היו 12 חברים: 6 אנגלים ו-6 אמריקאים. מטרת הוועדה הייתה לדון שוב בבעיית היהודים במחנות העקורים באירופה.

הוועדה האנגלו- אמריקאית הוקמה ב- ינואר 1946 והציגה את המלצותיה באפריל 1946.

לאחר 3 חודשי פעילות, באפריל 1946, הוועדה הציגה את המלצותיה :

- הוועדה קבעה כי יש להרשות מיד את עלייתם של 100.000 פליטי שואה לא"י.
- הוועדה קבעה כי בארץ ישראל אין תנאים להקמת מדינה יהודית או ערבית ולכן יש להמשיך את ממשלת המנדט הבריטי עד שיבשילו התנאים להקמת מדינה יהודית ערבית משותפת. לטענת הוועדה יש לעשות הכל כדי למנוע השתלטות של יהודים או ערבים על הארץ בכדי למנוע מלחמת אזרחים (המשמעות היא ביטול רעיון מדינה יהודית עצמאית).
- הוועדה קבעה כי יש לבטל את "חוק הקרקעות" (משנת 1940) ובכך לאפשר מכירה ורכישת קרקע באופן חופשי בארץ (על פי הספר הלבן השלישי היהודים היו רשאים לרכוש עד 5% מקרקעות הארץ).

- הועדה ביטלה את איסור עליית היהודים לארץ ישראל, בתנאי שזכויות הערבים לא יפגעו. (משמעות שני הסעיפים האחרונים - ביטול סעיפי הספר הלבן השלישי).

לסיכום, טרומן תמך בהמלצות הועדה. תמיכתו מבטאת את עמדת ארה"ב בשאלת העקורים ובשאלת ארץ ישראל.

- **בשאלת העקורים:** יש להעלות מיד 100,000 עקורים לארץ ישראל.
- **בשאלת ארץ ישראל:** יש להמשיך במנדט הבריטי בארץ ישראל כלומר, ארהב לא תומכת בהקמת מדינה יהודית עצמאית. יש לאפשר עלייה יהודית לארץ ישראל בתנאי שלא יפגעו זכויות הערבים. ליהודים מותר לרכוש קרקעות.

שאלה 8 - שאלת ארץ-ישראל באו"ם

סעיף א'

השיקולים של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם:

- **עמדת ארצות-הברית:** ממשלת בריטניה ובעיקר שר החוץ הבריטי בוויין התאכזבו קשות מחוסר הנכונות האמריקאי לתמוך בתוכניות לפתרון בעיית ארץ-ישראל שאותן יזמו. בנאום בפרלמנט הבריטי תקף בוויין באופן חריף את טרומן והאשים אותו באחריות העיקרית לכך שכל הניסיונות הבריטיים לפתור את בעיית ארץ-ישראל נכשלו.
- **מצבה הכלכלי והפוליטי של בריטניה:** בריטניה שלאחר מלחמת העולם השנייה מצויה בקשיים כלכליים. החזקת הצבא הבריטי בארץ-ישראל (שמנה 100 אלף חיילים!) עלתה הון רב בזמן שהגרעון הבריטי הלך וטפח. גם המפלגה השמרנית באופוזיציה, בהנהגת וינסטון צ'רצ'יל, תקפה בחריפות את ממשלת הלייבור המחזיקה כוחות צבא עצומים בארץ-ישראל במאבק חסר תכלית נגד היהודים.
- **תקווה בריטית שהאו"ם יכשל בפיתרון בעיית ארץ-ישראל:** קיימת טענה שכאשר החליט בוויין להעביר את הטיפול בנושא ארץ-ישראל לאו"ם הוא הניח כי הארגון הבינלאומי, שהוקם פחות משנתיים קודם לכן, לא יצליח לגבש פיתרון מוסכם ואז יחזור המנדט לבריטניה וינתן לה חופש פעולה לנהוג כרצונה.
- **הפעילות המזוינת של הישוב:** קיימת טענה כי פעולות "תנועת המרי העברי" ואחר כך פעולותיהם של האצ"ל והלח"י, הפכו את השהות בארץ-ישראל לבלתי נסבלת עבור הבריטים, עד שבויין נאלץ לפנות לאו"ם כדי למצוא בחסותו פיתרון לבעיה.

סעיף ב'

החלטת האו"ם מיום כ"ט בנובמבר 1947:

הצעת החלוקה קבעה תאריך יעד לסיום המנדט הבריטי בארץ-ישראל ולהענקת עצמאות למדינות היהודית והערבית. ממשלת בריטניה נדרשה לסיים את שהותה בארץ-ישראל ולפנות את כוחותיה לא אחר מ-1 באוגוסט 1948. הבריטים הודיעו שיקדימו לעזוב ויפנו את כוחותיהם עד ל-15 במאי 1948.

הבריטים נדרשו לפנות שטח המכיל נמל ימי עד ל-1 בפברואר 1948 כדי לאפשר עלייה יהודית ניכרת. חודשיים לאחר פינוי הכוחות הבריטים ובכל מקרה לא יאוחר מה-1 באוקטובר 1948 יוקמו המדינות העצמאיות היהודית והערבית והמשטר הבינלאומי המיוחד בירושלים. ועדת ביצוע של האו"ם בת חמישה חברים תקבל מידי בריטניה את הממשל האזרחי ותעבירו בהדרגה לשתי המדינות החדשות.

גבולות המדינה היהודית: בהתאם להחלטת החלוקה תשתרע המדינה היהודית על שטח הגליל המזרחי, רצועת החוף מחיפה בצפון עד באר-טוביה בדרום ואיזור הנגב, להוציא רצועת עזה. ירושלים תוקם כגוף נפרד במשטר בינלאומי מיוחד ותנוהל על-ידי האו"ם.

מדוע תמכה ארצות הברית בהחלטת האו"ם מיום כ"ט בנובמבר 1947:

- הדיווחים בכלי התקשורת האמריקנים על מצבם הקשה של פליטי השואה היהודים ועדותם של חיילי ארה"ב על מראות הזוועה שנגלו לעיניהם עם שחרור מחנות הריכוז יצרו זעזוע קשה בדעת הקהל האמריקנית והפעילו לחץ ציבורי על הבית הלבן לפעול לפתרון מצוקת העם היהודי על-ידי הקמת מדינה יהודית. בנוסף, הפעילו ארגונים יהודיים לחץ על הממשל האמריקני לפעול להקמת מדינה יהודית לאלתר.
- הדיונים באו"ם התנהלו כשנה לפני המועד הצפוי של הבחירות בארה"ב. טרומן היה מודע לחשיבות הקול היהודי וברור היה שתמיכה ברעיון המדינה היהודית תגייס את יהדות ארה"ב לצידו.
- בזיכרונותיו מציין טרומן "דעתי הייתה כי החלוקה המוצעת של ארץ-ישראל עשויה לפתוח פתח לשיתוף-פעולה של שלום בין הערבים ובין היהודים... יכולתי לחזות כי לפי התוכנית המוצעת של האו"ם, הקוראת לאיגוד כלכלי של האזור המחולק [א"י], יגיעו שני העמים בזמן מן הזמנים לעבודה שכם אחד, כשכנים... סבור הייתי כי אפשר לתכנן תוכנית פיתוח לשם הקמת מערך תעשייתי גדול על ידי היהודים, ולשם ניצול הפוטנציאל היצרני של האזור לתועלתם ההדדית של היהודים והערבים". במילים אחרות, טרומן סבר שניתן יהיה ליצור שיתוף פעולה כלכלי בין היהודים לערבים, בחסות האו"ם, לטובת פיתוח האזור עבור שני העמים ולכן תמך בסופו של דבר בתוכנית החלוקה שהציע האו"ם.

שאלה 9- סיום מלחמת העצמאות

סעיף א'

הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים עם תום מלחמת העצמאות:

- להוציא ירדן, שפעלה לשלב את הפליטים הפלסטינים כאזרחים, סירבו המדינות הערביות לאפשר לבורחים שהתגודדו במחנות ארעיים בשטחם להשתלב באוכלוסייה הכללית. הם הטילו את האחריות להיווצרות בעיית הפליטים על ישראל וסירבו לסייע בשיקומם. המצב במחנות הפליטים ביהודה ושומרון, ברצועת עזה, בלבנון ובירדן היה קשה ביותר: צפיפות, עוני, בערות,

העדר תנאי סניטציה מתאימים ושרותי רפואה ירודים שגרמו לזעם, תסכול ומרירות בקרב הפלסטינים.

- בהסתמך על מה שהיה מקובל מזה דורות במזרח-התיכון, ציפו הפליטים לשוב לבתיהם בתום המלחמה. ישראל סירבה לאפשר לפליטים לחזור לבתיהם ובמקרים רבים נהרסו ישובים ערביים ובמקומם הוקמו ישובים יהודיים.
- המנהיגים הערבים העדיפו להנציח את הסבל הפלסטיני ולעשות שימוש במצוקה ככלי ניגוח נגד ישראל. ממחנות הפליטים הפלסטינים בירדן ובמצרים יצאו בשנות החמישים מסתננים רבים לבצע פיגועים בשטחה של מדינת ישראל שזה עתה קמה.

סעיף ב'

המניעים של מדינת ישראל לחתום על הסכמי שביתת הנשק:

- **רצון לסיים את המלחמה בעמדת כוח ושביעות רצון מההישגים הטריטוריאליים**- מדינת ישראל הצעירה קמה לתוך מלחמה והייתה מוכנה לסיים את המלחמה כל עוד יש לה מדינה. בשלב זה ידו של צה"ל הייתה על העליונה והיישוב היהודי יכול להרשות לעצמו לסיים את המלחמה. שטחי השליטה של המדינה היהודית כללו את האזורים שקבל המדינה היהודית בהחלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר בנוסף לאזורים נוספים. (ראה מפת תוכנית החלוקה ביחס למפת הסכמי שביתת הנשק ב-1949) האזורים הנוספים הם: גליל מערבי, הדרך לירושלים, כל מישור החוף הדרומי לא כולל עזה, שטחים מיהודה ושומרון וכל שטחי הנגב, כולל אזור הגבול עם מצרים. אל מול ההישגים הטריטוריאליים הללו מדינת ישראל חשה כי השיגה את יעדיה, כי המדינה עמדה במבחן ההירדדות ואף זכתה בשטחים המעניקים לה יתרונות אסטרטגיים ביחס לתוכנית החלוקה של האו"ם.
- **הרצון להתפנות לבניית המדינה**- ישראל שאפה לסיים את המלחמה להתפנות למשימות בוערות של ביסוס המדינה החדשה. ישראל הייתה זקוקה לתקופת שקט כדי להתבסס ולהשקיע בקליטת העלייה ההמונית, בהתיישבות וביסוס מוסדות המדינה. נדגיש כי היישוב היהודי ראה בהסכם שלב ראשון לקראת הסדר שלום, הסדר גבולות קבע מוסכמים.

הגורמים לחתימת הסכמי שביתת נשק מצד מדינות ערב

- **חולשה**- בעת חתימת הסכמי שביתת הנשק ידו של צה"ל הייתה על העליונה. לכן, מדינות ערב היו מוכנות לחתום על הסכם שביתת נשק, שמבחינתן הוא הסכם זמני שיאפשר להן להרוויח זמן כדי לחזק את צבאן ולצאת למערכה נוספת נגד ישראל.
- **חשש מפני התפשטות הכוח היהודי**- מדינות ערב חששו כי הכוח היהודי ימשיך להתפשט ואף יחצה את הגבול למדינותיהן ולכן הן שאפו להפסקת אש.

ההבדל באופן שבו תפס כל צד את ההסכם.

מדינת ישראל ראתה בהסכמי שביתת הנשק שלב ראשון לקראת הדברות עתידית מול מדינות ערב. מדינת ישראל ראתה בהסכמי שביתת הנשק שלב לקראת שיחות והדברות שיאפשרו למדינה היהודית להגיע לכדי גבולות קבע מוסכמים מול מדינות ערב השכנות. מנגד, המדינות הערביות ראו בהסכמי שביתת הנשק הסכם שביתת אש בלבד. עבור המדינות הערביות לא הייתה כל כוונה להיכנס לשיחות ולהגיע להסכמי קבע על גבולות ישראל. המדינות הערביות סרבו להכיר בקיומה של ישראל ועל כן ראו בהסכמי שביתת הנשק הפסקת אש זמנית עד לחידוש הלחימה כנגד ישראל.

פרק רביעי

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 10-12

שאלה 10- קטע מקור- מלחמת ששת הימים

סעיף א'

התחושות שרווחו בישראל ערב מלחמת ששת הימים על פי הקטע:

ב"תקופת ההמתנה" – השבועות שקדמו לפרוץ מלחמת ששת הימים גברה החרדה הקיומית של אזרחי ישראל. בשיח הציבורי עלתה תחושת פחד וחוסר אונים לנוכח האפשרות שישראל תושמד במלחמה העומדת בפתח, כפי שחזרו ואיימו מדינות ערב. תחושות אלו מופיעות בקטע הן בדברים המיוחסים לחברי קיבוץ לוחמי הגטאות שחשים תחושות פחד כפי שחשו במלחמת העולם השנייה "חבר קיבוץ לוחמי הגטאות... חפרו שוחות ואב כך נזכרו כיצד עשו זאת גם ב-1939...". בהמשך מתואר מכתב של תלמידה לבת כיתתה בארצות-הברית בו היא מציינת ש"האנשים הולכים שוחחים"... המתח ממוטט... מה יהיה? מה יהיה?". דברים אלו מבטאים את החרדה העמוקה ששררה בציבור הישראלי לנוכח המלחמה הקרבה.

תחושות אלו התבססו על העובדה שבחודשים אפריל – מאי 1967 נקט נאצר בשורת פעולת שנחשבו בישראל חצייה של קווים אדומים – עילת מלחמה (בלטינית "קאזוס בלי").

- **כניסת הצבא המצרי לסיני:** לאחר מלחמת סיני ב-1957 נקבע שאזור סיני יהיה מפורז. ב-15 במאי 1967 החלה מצרים לתגבר את כוחותיה ולהזרים ציוד צבאי ותחמושת לחצי האי סיני. ישראל ראתה בהפרת הפרוז בסיני "קאזוס בלי" – עילת מלחמה. ברור היה שלא ניתן לעבור על פעולה זו לסדר היום. במקביל ניהלו המצרים תעמולה אגרסיבית שקראה להשמדת ישראל.
- **סילוק כוחות האו"ם מסיני:** יומיים לאחר כניסת הצבא המצרי לסיני הכריז נאצר על גירוש כוחות האו"ם ששהו בסיני מאז ההסכמים שנקבעו בסיום מלחמת סיני ב-1957.
- **סגירת מיצרי טירן למעבר אניות ישראליות:** מספר ימים לאחר סילוק כוחות האו"ם מסיני הכריז שליט מצרים נאצר על סגירת מיצרי טירן בפני אניות ישראליות, הכרזה שפירושה מלחמה. ישראל הגיבה בגיוס מילואים נרחב ונכנסה לכוננות מלחמה.

סעיף ב'

השינוי שחל בתחושות של החברה הישראלית עם תום המלחמה:

אופוריה לאומית: הניצחון הסוחף במלחמת ששת הימים הזניק את המורל הלאומי לשיאים שלא היו כדוגמתם במדינת ישראל. ממצב של חרדה קיומית עברה ישראל בתוך שבוע לניצחון מזהיר כשהיא מוחצת את המדינות הערביות השוכנות בגבולותיה. התחושה בציבור הישראלי הייתה שישראל הפכה למעצמה אזורית, ויוקרתו של צה"ל וקציניו הרקיעה שחקים. גם ההנהגה המדינית בישראל הפכה שותפה לתחושת שיכרון הכוח ולהרגשה שמדינות ערב ספגו מפלה ניצחת ממנה לא יתאוששו עוד זמן רב. ביטוי לתחושה זו ניתן למצוא בדברים שאמר שר הביטחון משה דיין שנים ספורות לאחר המלחמה: "טוב שארם-א-שייך בלי שלום, משלום בלי שארם-א-שייך". במילים אחרות, ישראל כה חזקה שלא תוותר על גרגיר חול מהאדמות שכבשה במלחמת ששת הימים (שארם-א-שייך היא הנקודה הדרומית ביותר בסיני).

שתי השפעות נוספות של תוצאות מלחמת ששת הימים על מדינת ישראל:

- **התחזקות כוחה הצבאי של ישראל:** מלחמת ששת הימים שינתה באופן דרמטי את מעמדה של ישראל במזרח התיכון. מדינת ישראל הנחיתה מהלומה מוחצת על שלוש מדינות ערב: מצריים, סוריה וירדן והשתלטה על רמת הגולן שהייתה בשליטת סוריה, על שטחי יהודה ושומרון בהם שלטה ירדן ועל רצועת עזה וסיני שבהם שלטה מצרים. ישראל הגדילה את שטחה פי שלושה וכעת נהנתה מעומק אסטרטגי שהיה חסר לה מיום הקמתה. בנוסף, מחצה ישראל את כוחן הצבאי של שכנותיה הערביות כשהיא מחסלת את חיילות האוויר של מצריים וסוריה ואת מרבית החימוש הכבד שברשותן, ופוגעת קשות גם בצבא הירדני.
- **תנופת פיתוח כלכלית:** שנת 1966 שקדמה למלחמת ששת הימים הייתה שנה של מיתון חריף במשק הישראלי. הניצחון במלחמת ששת הימים המריץ את הכלכלה והחזיר את ישראל לפסים של שגשוג וצמיחה. הממשלה יזמה פרויקטים כלכליים והשקיעה כספים במיזמים ביטחוניים שהבולט בהם היה הקמת "קו בר-לב" לאורך תעלת סואץ. התנופה הכלכלית ניזונה גם מהשימוש בכוח עבודה ערבי זול מהשטחים שנכבשו במלחמה.
- **שינויים בדימוי של מדינת ישראל בעולם היהודי:** בעקבות מלחמת ששת הימים התחזק מאוד מעמדה של ישראל בעיני יהודי התפוצות. הניצחון המוחץ במלחמה קיבע את מעמדה של ישראל כגורם המרכזי בחיי העם היהודי. ישראל הפכה מושא הערצה בעיני יהודי העולם וכתוצאה מכך חל זינוק חד בעליה לארץ.

שאלה 11- עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

סעיף א'

העולים למדינת ישראל בשנות ה-50 הגיעו מארצות האסלאם: עירק, תימן, מרוקו, תוניס, אלג'יר ולוב ומאירופה שלאחר השואה; פולין רומניה רוסיה ומדינות נוספות.

הגורמים לעלייה

- **שואת יהודי אירופה:** כשהסתיימה מלחמת העולם השנייה היהודים ראו באירופה יבשת מקוללת בה נרצחו יקיריהם ומשפחתם. לאחר המלחמה היו גילויי אנטישמיות רבים בארצות ששחררו מהכיבוש הנאצי (בעיקר בפולין ובארצות הבלטיות) וניצולי השואה נרצחו בפוגרומים (המפורסם שבהם בעיירה קילצ'ה שבפולין). בעקבות גילויי האנטישמיות באירופה והקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל החליטו יהודי אירופה לעלות לארץ.
- **רדיפת יהודים בארצות האסלאם:** בעקבות התבוסה הערבית במלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל התגברו מעשי האיבה נגד היהודים שבוצעו ע"י אוכלוסיית הרוב המוסלמית בארצות האסלאם. ביטחונם האישי של היהודים התערער והחלו מעשי איבה ופגיעה ביהודים מצד הערבים. לכן החליטו רבים מיהודי האסלאם לעלות למדינת ישראל.
- **תהליך הדה-קולוניזציה במדינות ערב:** חלק ממדינות ערב קיבלו עצמאות והשלטון הקולוניאלי בהן הסתיים. עובדה זו הובילה לחיזוק המגמות הפאן-ערביות והפאן-מוסלמיות והדבר התבטא באיחוד כוחות כלל-ערבי נגד התנועה הציונית. בעקבות תהליכי הערביזציה שחלו במדינות ערב שזכו בעצמאות צריכים היו היהודים להשתלב בחברה ובתרבות הערבית שנראתה להם נחותה, לאחר שנים רבות בהן אימצו היהודים את התרבות האירופאית (תרבות שאותה הביאו עימם מעצמות אירופה ששלטו במדינות ערב). לכן מחליטים המוני יהודים לעזוב את ארצות ערב ולעלות למדינת ישראל.

סעיף ב'

תפיסת "כור ההיתוך":

תפיסת "כור ההיתוך" היא דרך התמודדות נוספת בתחום החינוכי-תרבותי. בהתאם לתפיסה זו ביקשו מנהיגי המדינה, רובם אשכנזים וותיקים בארץ או ילידי הארץ לעצב את העולים בדמות "הצבר" הישראלי ולמחוק את המאפיינים הגלותיים של העולים. דמות הצבר הישראלי פירושה להיות דובר עברית רהוטה, ציוני, חלוץ, אוהב את ארצו ומוכן להקריב למענה, משרת בצבא ובעל מנטאליות אירופאית חילונית. כמובן שרבים מהעולים, בעיקר עולי ארצות האסלאם, לא תאמו דימוי זה והתעקשו לשמר את מנהגייהם ותרבותם ובסופו של דבר הובילה מדיניות כור ההיתוך ליצירת שסע בין האשכנזים הוותיקים בארץ והעולים מארצות האסלאם.

שתי פעולות בתהליך הקליטה של העולים המבטאות תפיסה זו:

- ב-1953 נחקק "חוק חינוך ממלכתי" שקבע שכל ילד וילדה מגיל 5-14 זכאים לחינוך חנם. כיוון שבאותה התקופה היו בארץ זרמי חנוך שונים (זרם העובדים, זרם כללי וזרמים דתיים) נוצר הצורך ליצור אחידות בחינוך שתמנע תחרות בין הזרמים וחוק חינוך ממלכתי קבע את קיומם של שני זרמים: חינוך ממלכתי כללי-חילוני וחינוך ממלכתי דתי.
- בשנות ה-60 נעשה ניסיון להתמודד עם הפערים בחינוך באמצעות תכנית "האינטגרציה" שקבעה שיש ללמד באותם בתי ספר תלמידים משכבות חברתיות שונות וממוצא עדתי שונה.

שאלה 12- עיצוב זיכרון השואה

סעיף א'

יחס החברה הישראלית כלפי הניצולים בשנות ה- 50

- **אצבע מאשימה וביקורת- הקריאה "הלכו כצאן לטבח"**- ניצולי השואה שהגיעו לארץ נאלצו להתמודד בין כלל הקשיים, עם ביקורת מצד היישוב היהודי על כך שהם הלכו כצאן לטבח. ביקורת על שלא נלחמו ונתנו לנאצים לעשות כרצונם, על ש"הלכו כצאן לטבח". הביטוי "אל נלך כצאן לטבח" נכתב על ידי אבא קובנר בגטו וילנה, כאשר קרא ליהודי הגטו לקרום ולמרוד בגרמנים. לאחר המלחמה, עם עלייתו לארץ, אבא קובנר הופך לפעיל במדינה והביקורת שלו כנגד מי שלא קמו ומרדו ולא שיתפו פעולה עם המרד מחלחלת לחברה הישראלית. אמירה זו כלפי הניצולים היא אמירה ביקורתית/ שופטת וכתוצאה מכך הניצולים חשו אשמה ובושה על שלא הצטרפו למורדים, על שנקטו יוזמה.
- **יחס של ניכור והשפלה-** מרבית הניצולים חשו בארץ השפלה, ניכור, רגשות אשם ומרבית הניצולים פשוט שתקו, הדחיקו ולא סיפרו.
- **עיסוק בזיכרון הקולקטיבי, בסיפורי הלוחמים והתעלמות מהאדם הפרטי-** בשנות ה- 50 החברה הישראלית התעלמה מזיכרון והחוויה של האדם הפרטי ועסקה בעיקר בזיכרון הקולקטיבי וסיפורי גבורת הלוחמים. החברה עסקה בסיפורים שקל היה להזדהות איתם ובסיפורי גבורה שחיזקו את דימוי הצבר, דמות היהודי החדש הלוחם בחברה הישראלית. אחד הביטויים לגישה זו היה כינוי יישובים בשמות שחיזקו את זיכרון המרידות וגבורת הלוחמים בקופת השואה. בנייהם- קיבוץ "יד מרדכי" על שמו של מרדכי אנילביץ ממובילי מרד גטו וארשה וקיבוץ "לוחמי הגטאות". יחס זה העצים את שתיקת הניצולים, העצים את תחושת הניכור והביקורת של היישוב בארץ ישראל כלפי הניצולים.

הגורמים ליחס החברה הישראלית כלפי הניצולים בשנות ה- 50:

- **"הגישה הממלכתית"** – בשנות ה- 50 תפסה ה"גישה הממלכתית" שהוביל ראש הממשלה דוד בן-גוריון, מקום מרכזי בתודעה ועיצוב זיכרון השואה בחברה הישראלית. הגישה הממלכתית, התעלמה מהאבל, מהטראומה ומהזיכרון הפרטי של הניצולים והתמקדה בזיכרון הקולקטיבי ובעיקר בגבורת המורדים בתקופת השואה. **גישה זו תאמה ושרתה את "מדיניות כור ההיתוך" שאפיינה את הארץ בשנות ה- 50.** מדיניות כור ההיתוך רצתה לגבש זהות יהודית חדשה בדמות ה"צבר" – היהודי הישראלי, היהודי החדש : "אדם גאה, אדם יוצר, אדם חזק המגן על עצמו ועל ארצו". כחלק מעיצוב הצבר הלוחם, החזק הגאה, פיארה הגישה הממלכתית את מרד הגטאות, את לחימת הפרטיזנים ואת המורדים במחנות ההשמדה. **לכן, מתוך הגישה הממלכתית וחיזוק דימוי הצבר, היהודי החדש החזק הלוחם, עיצוב זיכרון השואה לא עסק בפרט, ביהודי הכנוע בתקופת השואה, אלא רק בקולקטיב ובעיקר במורדים ובלוחמים.**

- **העדר מקורות מידע/ העדר פרספקטיבה היסטורית :** מדינת ישראל קמה תוך כדי מלחמה, שלוש שנים בלבד לאחר סיום המלחמה והשואה. העולם כולו, וגם היישוב היהודי, נחשפו רק במעט למה שהתחולל באירופה בתקופת השואה. עד היום אנו עוסקים בגילויים ובחקירה של דילמות שונות מתקופת השואה ורק היום כשיש בידינו מספיק מידע ופרספקטיבה היסטורית, אנו יכולים להבין כי אין אנו יכולים לשפוט את מי שהיה שם תחת המפלצת הנאצית. בשנות ה-50, בהעדר מידע מסודר, בהעדר חקירה, **בהעדר פרספקטיבה היסטורית**, כשרק שביבי סיפורים נאספים, לא היה ליישוב היהודי את הכלים להבין את גודל הזוועה ועל כן הניצולים "נשפטים" שלא בצדק. **העדר מקורות מידע מסודרים בא לידי ביטוי גם בעובדה שנושא השואה בשנות ה-50 לא נלמד כלל בבית הספר שהרי זה עדיין לא היסטוריה, עדיין לא היו עדויות רשמיות, לא נעשה חקר ועדיין לא היו תוכניות לימוד בנושא.**

- **קשיים להתמודד עם הסיפורים האישיים –** הסיפורים אליהם נחשפו אנשי היישוב היו סיפורים מעדות ראשונה שהעידו על גודל הזוועה והטראומה בתקופת המלחמה. רבים מהניצולים לא היו מסוגלים לספר. רבים מהיישוב הוותיק בארץ לא יכלו להכיל את הסיפורים הקשים. רבים לא הבינו, רבים לא האמינו ורבים היו עסוקים בלהתחזק ולא היו פנויים לטרגדיה האישית של הניצולים. לכן, הקושי להתמודד עם הפאן האישי הוביל לעיצוב הזיכרון ברמה הקולקטיבית ועיצוב זיכרון שקל להתמודד אתו- מיתוס הגבורה והלוחמים.

סעיף ב'

השפעת מלחמת יום הכיפורים (1973) על עיצוב זיכרון השואה:

מלחמת יום הכיפורים גרמה לחברה הישראלית להזדהות עם תחושת החולשה ולשבור את מיתוס היהודי הגיבור הבלתי מנוצח.

מלחמת יום הכיפורים תפסה את מדינת ישראל בהפתעה. בתחילת המלחמה היה נדמה שמדינת ישראל עומדת בפני "חורבן בית שלישי". ימי המלחמה לוו בתחושות קשות של ערב שואה חדשה וחורבן. הדימוי של ה"צבר" הישראלי הכל יכול, התנפץ, ותחושת הביטחון העצמי התערערה. בעקבות מלחמת יו"כ, גברה ההקשבה לסיפור האישי של הניצולים. **לאחר המלחמה, חוקרי השואה הדגישו יותר את העמדה היהודית במאבק להישרדות. היו שמצאו הקבלה בין העמידה של היהודים בשואה ובין העמידה של מדינת ישראל במלחמות שנכפו עליה. בחברה הישראלית העמיקה הזדהות עם תחושת חוסר האונים של הניצולים במהלך המלחמה.**

השפעת פעולות הטרור על עיצוב זיכרון השואה:

בנוסף למלחמה, ישראל התמודדה עם **פעולות טרור** קשות של ארגון אש"פ (ארגון לשיחרור פלסטין), כגון: רצח 11 הספורטאים באולימפיאדת מינכן (5.9.1972), אסון מעלות (15.5.1974).

פעולות הטרור, בדומה למלחמת יום הכיפורים, העמיקו את הזדהות החברה הישראלית עם תחושת חוסר האונים של הניצולים במהלך המלחמה.